

ДЪРЖАВНА АГЕНЦИЯ ЗА ЗАКРИЛА НА ДЕТЕТО

ОДОБРЯВАМ,

ДАТА: 29.10.2012 г.

ПРЕДСЕДАТЕЛ:
КАЛИН КАМЕНОВ

АНАЛИЗ

ЗА ДЕЙНОСТТА ПРЕЗ 2011 Г. НА ЛИЦЕНЗИРАНИТЕ ОТ ДАЗД ДОСТАВЧИЦИ НА СОЦИАЛНИ УСЛУГИ ЗА ДЕЦА

Обща информация

Едно от основните правомощия на Председателя на Държавната агенция за закрила на детето /ДАЗД/, съгласно чл. 43б, ал.1 от Закона за закрила на детето, е издаването на лиценз за предоставяне на социални услуги за деца, чрез което се осъществява и предварителен контрол върху качеството на социалните услуги за деца и семейства.

Дейността на лицензираните доставчици се мониторира от Агенцията, чрез въведено през 2009 г. нормативно изискване за ежегодна отчетност. За целта е разработена специализирана информационна карта, чрез която се събира и систематизира по определени и утвърдени показатели информация за дейността на доставчиците. Информационната карта е публикувана на интернет-страницата на ДАЗД.

Активните лицензи към м. март 2012 г. са 301 бр. за 401 социални услуги за деца, предоставяни от 261 дружества и организации. От тях през 2012 г. само 170 лицензирани доставчици са изпратили в ДАЗД отчети за дейността си през 2011 г. Не са предоставили отчет за дейността си 91 доставчика.

С получените в ДАЗД информационни карти се отчита дейността на 223 лиценза за общо 322 услуги за деца. Това са 65% от всички лицензирани доставчици. В сравнение с миналата година е налице увеличение в отчетността с 12 % /53 % от лицензираните доставчици са отчетили дейност през 2011 г./.

Данните не отразяват пълната картина на действащите в страната социални услуги, предоставяни от лицензирани дружества и неправителствени организации, тъй като отчитат дейността само на 65% от доставчиците.

Предоставяни услуги

За 2011 г. е отчетена дейността на 322 услуги за деца. От тях действащи са 247 бр. От разпределението им по области е видно, че най-голям е дялът на услугите регистрирани в гр. София – 65 доставчика предоставят услуги; гр. Варна – 10 доставчика; гр. Пловдив – 9 доставчика; гр. Стара Загора - 6 доставчика и т.н.

Графика 1

На *Графика 1* са илюстрирани социалните услуги по видове, за които има постъпили информационни карти в ДАЗД. Най-голям е дялът на Центрове за социална рехабилитация и интеграция, които представляват 19 % от всички отчетени услуги. Центровете за обществена подкрепа представляват 16 % от услугите, следвани са от Центровете за информиране, консултиране и обучение на деца и Центровете за настаняване от семеен тип, чиито дял е равен – по 11 % за всяка от услугите. Дневните центрове за деца с увреждания са 9 % , а услугата Социален асистент за деца – 8 %.

Разширяването на мрежата от социални услуги в общността доведе до намаляване броя на децата, постъпващи в специализирани институции, оказвайки подкрепа на семействата, включително и на такива, отглеждащи деца със специални потребности. Общият брой на децата, настанени в тези домове към края на 2011 г. е 4 791, което е с 907 деца по-малко (или 16 %) в сравнение с предходната година¹. Подкрепата, която семействата и децата с увреждания получават, се идентифицира с големия дял на Центровете за социална рехабилитация и интеграция, които функционират в общността. Разкриването на резидентен тип услуги като алтернатива на институционалната грижа даде възможност на все повече деца да бъдат отглеждани в близка до семейната среда.

Въпреки отчетените положителни резултати, все още не малка част от услугите не успяват да стартират. Според доставчиците основната причина е липсата на финансиране и сграда. През 2011 г. не са предоставяни 23 % от услугите, за които организациите са получили лиценз.

Финансиране и партньорство на предоставяните социални услуги

От общо 322 социални услуги, 29 % се предоставят като делегирана от държавата дейност с финансиране от републиканския бюджет. Почти същият процент - 30% от услугите се финансират със собствени средства на организацията–доставчик. Основна част от предоставяните през 2011 г. услуги са финансирани чрез проектна дейност. През отчетния

¹ По данни от НИС на ДАЗД за 2011 г.

период доставчиците са реализирали множество проекти по ОП „РЧР” и др. европейски и международни фондове, с които са стартирали или дофинансирани дейността си по услугите. Близко половината (42 %) от доставчиците кандидатстват активно и печелят европейски и международни проекти, чрез които способстват реализирането на дейностите си. Делът на лицензираните доставчици които подкрепят изпълнението на дейностите си чрез дарения не се е променил и през 2011 г. и остава 28%,

Много от доставчиците на социални услуги използват така нареченото кръстосано финансиране, като обединяват ресурсите на делегирания от държавата бюджет с директно фондонабиране или проектна дейност. По този начин се повишава качеството на предоставяните услуги. С проектната дейност например се обхващат по-голям брой деца от различни възрастови групи. Провеждат се дейности с превантивна насоченост, което в дългосрочен план е предпоставка за бъдещо недопускане на изпадане на деца в състояние на риск.

През 2011 г. стартира изпълнението на Областните стратегии за развитието на социални услуги като секторна политика, в която партньорското сътрудничество беше определено като приоритетно направление. Механизмите за стимулиране на партньорството и сътрудничество между отделните участници се оказват от съществено значение за функционирането на успешна система от качествени социални услуги за деца, както и за тяхната устойчивост. Възможностите, които дава сътрудничеството при предоставяне на услугите в контекста на ефективно обезпечаване потребността от превенция и закрила на децата в риск, са в основата на изпълнението на социалната политика на общинско, областно и национално ниво. Съществуващите социални услуги не са свързани в ефективно действаща мрежа помежду си, нито със свързани системи – образование, здравеопазване, жилищна политика, инфраструктура. Данните, получени при анализиране на информационните карти за 2011 г. показват, че доставчиците на социални услуги не са активни в посока обединяването на капацитет и ресурси с други НПО, ОЗД/ДСП, общини. В резултат от извършения анализ се установи, че 17 % от предоставяните услуги са подкрепени от местната власт и общините са разпознати като партньори в предоставянето им. Общо 61 % от предоставените услуги се реализират самостоятелно от доставчика, а 16 % - в партньорство с други НПО. Само 11 % от доставчиците на социални услуги посочват партньорства, различни от гореизложените. Най-често те си партнират с висши учебни заведения.

Прави впечатление, че доставчиците на социални услуги не разпознават ОЗД/ДСП като партньор. Това обстоятелство противоречи на задължителното изискване да работят в партньорство с ОЗД/ДСП, което те заявяват при кандидатстването си за издаване на лиценз.

Потребители на услугите

При анализиране на данните от постъпилите информационни карти в Държавната агенция за закрила на детето е видно, че общият брой потребители на социални услуги за 2011 г. е 40 278 деца и възрастни. Общият дял на децата, ползвали социални услуги е 82 %, докато на възрастните е 18 %. Необходимо е да се отбележи, че големият процент деца, потребители на услугата идват от децата, клиенти на Националната телефонна линия за деца 116 111, а именно 45 % от всички деца. Телефонната линия е анонимна и достъпна услуга, която предлага консултиране и подкрепа на нуждаещите се деца и родители.

Само 21 % от общия брой потребители на услуги са се възползвали от тях чрез направление или заповед от ОЗД/ДСП. Тук следва да се отбележи, че всяко издадено направление може да се ползва от няколко потребители – деца и техните семейства, приемни родители или осиновители, за които обикновено се издава едно направление. Тези данни не показват абсолютната стойност на ползваните направления, а само броя потребители, които са били насочени от ОЗД/ДСП. По данни на информационните карти общо 9271 потребители на услуги за били насочени от ОЗД/ДСП. В сравнение с 2010 година отчитаме увеличение с 24 % на потребителите на услуги, насочени от ОЗД/ДСП.

През отчетния период общо 32 977 деца са били потребители на социални услуги. С направление или заповед от ДСП към услугите са били насочени 5 492 деца. Със съдебно решение социални услуги са ползвали 753 деца. Броят деца, ползвали услугите без съдействието

на ОЗД/ДСП е 25 002, което е 76 % от общия брой. За 1730 или 5 % липсва информация за входа към услугата.

От предоставяните услуги са се възползвали общо 8090 родители на деца от целевите групи. Предоставената информация за тях обаче е непълна, защото не всички доставчици са ги посочили като свои бенефициенти. Само 2870 от общия брой родители или 35 % са ползвали услугите с направление или заповед от ОЗД/ДСП. Останалите 65 % от родителите са ползвали социални услуги без съдействие на ОЗД/ДСП или са посетили лично доставчика като самозаявил се клиент.

Ефективност на услугите, човешки ресурси.

Общият брой случаи, по които доставчиците на социални услуги, подали информационни карти, са работили е 13894, като 6125 или 63 % са били новите случаи за 2011 г. Приблизително за половината от случаите, по които са работили през годината, работата продължава от предходната. Съотнесени към общия брой потребители, броят случаи, по които са работили доставчиците, е 34.5 % /в един случай могат да бъдат обхванати както детето, така и неговото семейство/.

Общият брой приключени случаи за 2011 г. е 5952, което е 45,5% от общия брой случаи, по които са работили доставчиците на социални услуги. Затворените с положителен ефект за клиента са 71 % от всички приключени случаи. Приключените случаи поради изтичане на срока за работа с клиента са 30 %, а тези, приключени поради отказ на клиента да сътрудничи са 6 %.

От всички случаи, по които доставчиците на социални услуги са работили през годината, 30 % са били краткосрочни, а 61 % са дългосрочни. За останалите 9 % липсва подадена информация.

От постъпилите в ДАЗД информационни карти става ясно, че заетите специалисти в сферата на социалните услуги през 2011г. са били 2114 бр., включително с административните си ръководители, които в повечето случаи изпълняват и експертни длъжности. Неспециализираният персонал е 231 човека. В екипите са включени както специалисти на щат по трудови договори, така и на граждански договори по проекти. Предоставянето на услугите се извършва предимно чрез специализирани длъжности – педагози, социални работници, психолози, рехабилитатори, кинезитерапевти и др. През изминалата година общо 319 доброволци са се включили в предоставянето на социални услуги в общността.

От извършения анализ на информационните карти се отчита, че един специалист работи средно с 20 потребители на социални услуги годишно. Общият брой случаи, съотнесен към броя специалисти е 1:6,6. Резултатът е такъв, защото по един случай могат да работят по няколко специалисти, което се отразява позитивно върху качеството на услугата. Тези данни показват, че към момента не се използва в оптимална степен наличният капацитет на доставчиците на социални услуги. Увеличеният брой направления, издадени от ОЗД/ДСП е показател за доверие към доставчиците на социални услуги в общността.

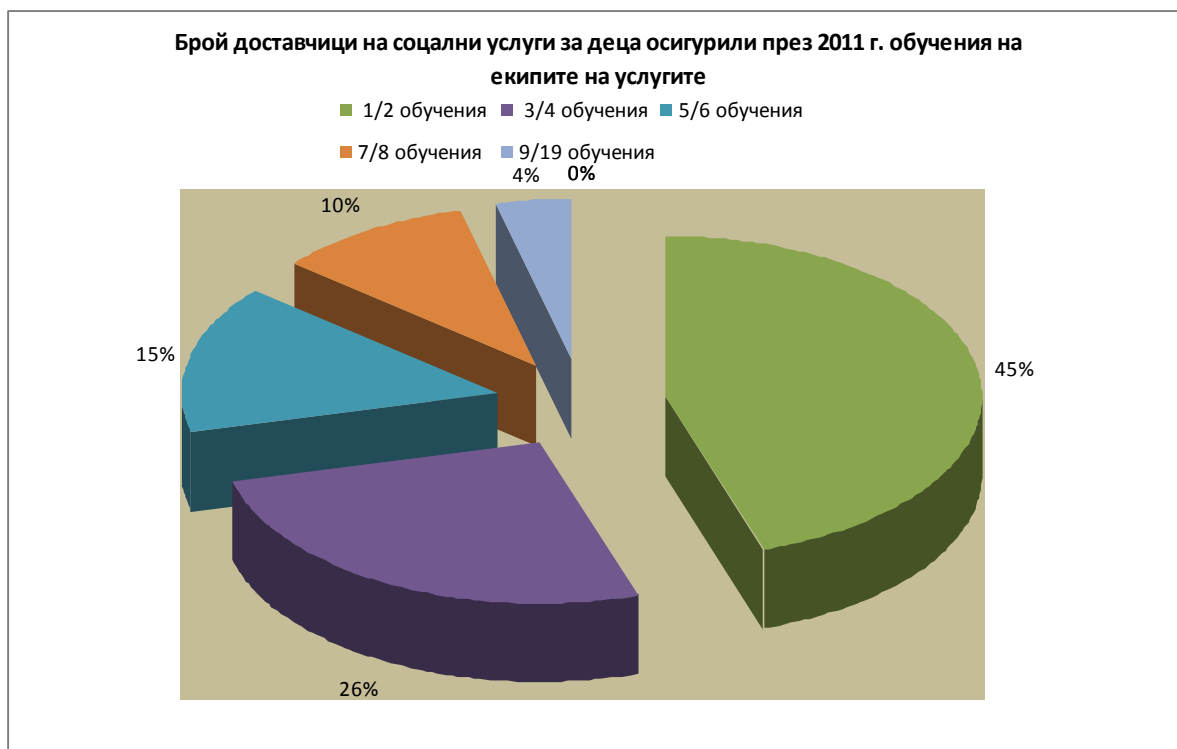
Обучения на персонала в услугите за деца

Обучението на персонала е системен процес на обогатяване на знанията, уменията и нагласите на екипите на услугите, с цел да се усъвършенства тяхната професионална квалификация и постигане на високи резултати. То има смисъл само, ако е насочено към конкретните нужди.

През 2011 г. регулярно са провеждани въвеждащи и надграждащи обучения с екипите, предоставящи услуги за деца. Установено е, че 59 % от доставчиците /100 броя/ са включили в обученията персонала си под една или друга форма. В тази група попадат и проведените въвеждащи обучения на новоназначени специалисти.

За отчетния период са осъществени общо 628 обучения, в които са били включени от един специалист или ръководител до цели екипи на услуги за деца. Преобладаващи са обученията за придобиване на функционални компетенции на специализирания персонал по теми и проблеми, свързани с предоставяните услуги. Тяхната продължителност е от едnodневни до няколкодневни обучителни модули, провеждани както на място с персонала, така и с откъсване от работния процес.

Броят на предоставените от доставчиците обучения силно се променя от 1 до 19 за екип на услуга. В *Графика № 2* е показано разпределението на провежданите обучения.

Графика 2

Основна част от доставчиците в 45 % през годината са осигурили по 1-2 обучения на персонала в услугите. По 3-4 обучения средногодишно са осигурили 26 % от доставчиците, по 5-6 обучения - 15 %, по 7-8 обучения - 10 % и от 9 до 16 обучения годишно - само 4 % от доставчиците.

Фондация "Карин Дом" - гр. Варна е организацията, осигурила най-много. обучения - 19 бр на персонала на услугата „Център за рехабилитация и социална интеграция на деца със специални нужди и техните семейства”, предоставяна в гр. Варна. От тях 8 са обученията проведени с целия екип на теми като: „Семейно-ориентиран подход в ранната интервенция. Групови форми на работа със семействата в програма „Ранна интервенция”, проведено от Валентина Балабанова, Санкт Петербург, Русия; Теоритико-практически курс „Аутизъм – трудности в социалното общуване”, проведено от д-р Кристиан Белон, Франция, Логопедичен център „Ромел” и др. Обученията са финансирани в рамките на 4-те проекта, които през 2011 г. Фондацията е реализирала в подкрепа на развитието на услугата.

Фондация "Бъдеще за България" - гр. София е провела общо 16 бр. тематични обучения на екипа на услугата „Дневен център за деца и младежи с увреждания „Св. Анна” в гр. Пловдив. Услугата се предоставя като делегирана от държавата дейност, с персонал от 10 човека. Обученията са реализирани от Българска асоциация по когнитивно-поведенческа терапия, Български Хелзински комитет, Бизнес Едюкейшън Клуб ООД, Български червен кръст, Сдружение по антропософска лечебна педагогика и социална терапия и др. Фондацията не е посочила използваните източници за финансиране за обученията на персонала.

Акционерно дружество „Ънлимитид Кидс Кеър” - гр. София е подкрепило екипа на услугата „Център за социална рехабилитация и интеграция на деца”, която предоставя в гр. София, с 11 вътрешни обучения. Екипът на „Пумпелина” е обучил 300 души от различни институции от страната за 2011 г., като разполага със собствен обучителен център. „Пумпелина” е база на СУ „Св. Климент Охридски”, специалност логопедия, клинична психология, социални дейности.

Основно финансови са причините 41 % от доставчиците да не провеждат обучения. Външно финансиране, чрез допълнително реализирани проектни дейности, са използваните източници за провежданите обучения през отчетния период. Според лицензираните доставчици делегираният бюджет е недостатъчен като финансов еквивалент за обезпечаване на тази важен процес – обучението на персонала.

Проведени външни супервизии на екипите на услугите

Супервизията е успешна форма за планирана помощ на професионалиста в работата. В съответствие с изискванията на Наредбата за критериите и стандартите за социални услуги за деца е необходимо ежемесечно провеждане на супервизия на екипите на услугите. Супервизиите се провеждат както от представители на организацията доставчик, в случаите че са оторизирани за тази дейност, така и от външни специалисти-супервизори.

За отчетния период е установено, че специалистите предоставили супервизия на екипите на услугите са психолози, клинични психолози, психотерапевти, фамилни терапевти, както и супервизори от фондация "Асоциация Анимус", сдружение "Институт по социални дейности и практики", фондация "Международна социална служба - България", Сдружение за педагогическа и социална помощ за деца ФИЦЕ -България, Българска асоциация на лица с интелектуални затруднения - БАЛИЗ, сдружение „Деца и юноши”, Нов български университет – гр. София, СУ „Св. Климент Охридски”, ВТУ „Св. Св. Кирил и Методий” и др., както и социални работници – консултанти на частна практика с богат опит в сферата на управление и супервизия на екипи на различни социални услуги.

За 2011 г. е отчетено, че 58 % от доставчиците /98 броя/ са осигурили външна супервизия на екипите на услугите, които управляват, като са проведени общо 674 бр. групови външни супервизии. Освен групови, са провеждани и индивидуални супервизии, както и множество интервизии. Между 6 и 12 индивидуални супервизии годишно са получили специалисти от услуги за деца, предоставени от 23 лицензирани доставчици /14 % от общия брой доставчици/.

Броят на предоставените от доставчиците супервизии обаче силно варира от 1 до 12 за екип на услуга. Регулярни ежемесечни супервизии на екипите си са осигурили едва 31 % /30 броя/ от организациите, предоставили супервизия, докато само веднъж годишно са предоставили супервизия 13 % /13 броя/ от доставчиците.

Един доставчик от гр. Габрово е заявила, че през 2011 г. не е предоставял супервизия на екипа на услугата, за която е лицензирана от ДАЗД, поради наблюдения за недобре проведена супервизия през 2010 г. от поканената за целта организация. Голяма част от персонала е отказал да участва в супервизия през 2011 г.

Според друга лицензирана организация от гр. Дупница, супервизия на екипа на услугата се предоставя единствено, ако реализираният проект налага провеждането и.

Основно супервизии се предоставят чрез финансиране по проектна дейност, а не от средствата за издръжка на услугите. Важно е да се търсят финансови механизми, които да позволят ежемесечна супервизия от екипите, предоставящи социални услуги за деца в риск.

Добра практика в предоставянето на супервизия през 2001 г. са усилията на ръководството на ИСДП насочени към повишаване на професионализма на всички служители в услугите за деца. За гарантиране качеството на услугите организацията системно предоставя супервизия и методическа подкрепа на екипите си по места. Всеки социален работник, психолог и възпитател от екипа на услугите задължително и минимално получава една индивидуална или групова супервизия на месец, както и методическа подкрепа по работата с клиентите. В тази си дейност ИСДП използва собствен ресурс от супервизори и консултанти, а при необходимост се наемат и външни супервизори, както и международни супервизори. Успешна форма за професионална подкрепа е „Лабораторията за изследване на детето” на ИСДП. През 2011 г. са проведени 34 лаборатории по случаи на деца в риск.

Участия в конференции и семинари. Издания и публикации.

През 2011 г. доставчиците са включвали специалисти от екипите на услугите, които управляват в различни форми за обмяна на опит, участия в кръгли маси, тематични семинари, както и национални и международни конференции.

Отчетено е, че през годината 11 % от доставчиците /18 броя/ са осигурили участие на свои представители в общо 32 международни конференции. Агенция за социално развитие "Вижън" - гр. Варна и Сдружение "Еквилибриум"- гр. Русе са организации, чиито представители са участвали в най-много международни форуми през годината - 4-5.

Агенция за социално развитие "Вижън" предоставя социални услуги за деца с увреждания в гр. Варна. Нейни представители са участвали в конференция в Брюксел, Белгия на тема "Свързване, персонализиране, грижи: Личностно-центрирани технологии за по-добро качество на живот", конференция в Страсбург на тема „Повече и по-добри социални услуги за по-добър живот”, както и в 3 стратегически заседания на борда на Европейската асоциация на доставчиците за услуги на хора с увреждания EASPD, Брюксел, Белгия.

Сдружение "Еквилибриум" управлява Комплекса за социални услуги за деца и семейства /КСУДС/ в гр. Русе, както и резидентната услугата "Център за настаняване от семеен тип за деца с увреждания". Психолог от КСУДС, съвместно с регионалния мениджър на "Надежда и дом за децата" – Великобритания, са представили в Украйна опита си в развитието, управлението и предоставянето на социални услуги за деца и семейства в общността. По покана на българското правителство, представители на Сдружение "Еквилибриум" са участвали в партньорска работна среща във Франция между държавите членки на Европейския съюз. Форумът е бил на тема "Политики за подкрепа на родителството", в международна конференция във Варшава на тема "Причини за изоставянето на деца" и др.

Представители на 46 % от лицензираните организации са взели участие в общо 249 конференции и семинари в страната. Представители на Фондация "Карин Дом" – гр. Варна са участвали в най-много национални форуми през 2011 г. – 13 бр. С по 8-9 участия са представители на фондация "Агапедия - България" – гр. София, сдружение "SOS Детски селища България" – гр. София, сдружение "Шанс" – гр. Разлог, сдружение "Гаврош" – гр. Варна, фондация "Фонд за превенция на престъпността ИГА" – гр. Пещера и Гражданско сдружение "Алтернатива 55" – гр. Стара Загора.

Представители на 16 % от лицензираните от ДАЗД организации са участвали в 54 кръгли маси през годината по различни теми и проблеми, касаещи грижата, услугите и закрилата на децата в страната, като най-активно е Сдружение "Дете и пространство" - гр. София, с 4 участия.

Дейността по услугите през годината е отразена в 40 статии в различни издания. Издадени са 19 бюлетини и брошури. Разработени са 32 програми и методики. Издадени са 46 книги, наръчници и ръководства. Основна част от публикациите и изданията са свързани с реализираните през годината проекти от лицензираните дружества и организации.

Работа по проекти през календарната 2011 г., отнасящи се за социалните услуги за които организацията е лицензирана от ДАЗД

Благоприятен ефект върху услугите за деца, предоставени от лицензирани дружества и неправителствени организации оказва усвояването на средства по европейски и международни фондове и програми, чрез което се стимулира разнообразието и се подобрява качеството на предоставените социални услуги в общността. Чрез проектната дейност се обхващат по-голям брой деца от различни възрастови групи, като провежданите дейности с тях имат основно превантивна насоченост, което в дългосрочен план е предпоставка за бъдещо недопускане на изпадане на деца в състояние на риск.

През отчетния период, от предоставените информация лицензирани доставчици, са изпълнявани общо 147 проекта на стойност 12 042 520 лв., чрез които са стартирали или дофинансирани дейността си по услугите. Установено е, че 42 % от доставчиците /72 броя/ са реализирали проектна дейност. В рамките на тези проекти са обхванали общо 32 726 деца и родители.

Броят на реализираните от доставчиците проекти варира от 1 до 9 изпълнявани проекти за 2011 г. Основна част - 40 % от отчетните дейности лицензирани дружества и организации през годината, са изпълнявали по 1 проект. По 2 проекта са реализирали 28 % от доставчиците, по 3 проекта - 18 %, по 4-5 проекта - 10 % и по 8-9 проекта годишно - само 4% от доставчиците.

Сдружение "Институт по социални дейности и практики" гр. София и Сдружение "ОКСАБ - 2006" гр. Горна Оряховица са организациите, реализирали най-много проекти през годината в подкрепа на дейностите по услугите.

Наблюдава се неустойчивост на услугите за деца, стартиращи по проекти, поради временния характер на изпълнението им, което е обвързано и с временния характер на финансирането им.

Положителен е ефектът, когато проектът подкрепя вече стартирала услуга. По този начин се осигуряват допълнителни обучения на екипа, провеждат се регулярно супервизии, клиентите получават повече възможности за ефективна работа с тях и допълнителна подкрепа.

Добри практики и опит

Като добри практики и опит през 2011 г. е отчетена дейността на 36 % от представилите отчети лицензирани от ДАЗД дружества и организации. Разработени са нови специализирани и интегрирани услуги, програми, механизми и дейности, целящи ефективна подкрепа на децата от рисковите групи, както и добра работа в мултидисциплинарни епипи:

- **Логоексперт ООД - гр. София** предоставя безплатно за децата скринингово изследване на писането на децата от 1-4 клас в училищата в София и в Пловдив; Предоставя ежегоден скрининг за децата от детските градини. Проблем: Не всички директори на детски градини са съгласни да сътрудничат за скрининговото изследване на децата и не допускат логопеда дори да говори с учителите на групите.
- **Асоциация „Детско сърце ”- гр. София** предоставя услуга от иновативен тип „Център за работа с деца с хронични заболявания”. Интегрираният подход на работа с деца с хронични заболявания в гр. София е сравнително нов за България. Този подход е отговор на съвременните тенденции в разглеждането на потребителя на услугата като цялостна личност и на здравето като комплексно състояние. Услугата включва: специализирани консултации на хронично болни деца и техните семейства в рамките на психосоциална служба – психологически, социални, фамилни консултации; специализирана и високо квалифицирана медицинска помощ, неразривно свързвана с психосоциалната, тъй като специалистите в Асоциацията работят в мултидисциплинарен екип; посредничество пред местни общински и държавни институции; социална закрила и временно настаняване в социалните спални на Асоциацията на семейства на деца с хронични заболявания по време на престоя им в гр. София за изследвания или операции; създаване на пространство и възможност за родители и деца да споделят своите проблеми в групи за помощ и взаимопомощ.
- **„Фондация за децата в риск по света”- гр. София** чрез реализирането на международен проект предоставя мобилни услуги в 9 ДМСГД и 2 ДДЛРГ в страната, целящи повишаване на познавателното, социалното и емоционално развитие на децата, лишени от родителска грижа. По програмите за работа с децата „Библиотека на играчките”, „Внучето на баба” и „Глобални изкуства” през 2011 г. са обхванати общо 974 деца, лишени от родителска грижа.
- **Фондация „За нашите деца” - гр. София** чрез развитието на превантивни услуги за деца доказва нуждата в общността от тяхното широко развитие и прилагане. Разработен е механизъм за свързване на здравните и социалните услуги и организирането им около детето и семейството, съобразено с нуждите на конкретния случай. Въведена е кризисна и мобилна интервенция в работата по случай на деца в риск от изоставяне на ниво родилен дом. Създадените към момента чрез проектна дейност два Центъра, развиват изградените превантивни социално-здравни услуги за

деца от 0 до 3 години в рамките на Център за обществена подкрепа „Св. София” в гр. София /с капацитет 105 места/ и Център за обществена подкрепа „За деца и родители” в гр. Пловдив /с капацитет 70 места/. Центровете създават възможност за работа по случаи в мултидисциплинарен екип, който включва социални работници, семейни терапевти, лекари и рехабилитатори. Целта е семейството да бъде подкрепено, а не „заместено” в грижите за децата. Фондация „За нашите деца” е разработило и „Насоки към семейството за постигане на сигурност при децата”. Създадените насоки представляват текстове /разказани истории от деца/, които насърчават уменията на родителите за свързване с детето, зачитане на неговата индивидуалност и подкрепят неговото развитие. Насочени са към развитие на уменията на родителите и преодоляват нагласата за санкция на семействата в затруднение.

- **Фондация "Деца и родители - отново заедно" - гр. София** предоставя специализирана услуга, насочена към проблемни казуси на деца, жертви на емоционална злоупотреба при семейни конфликти и развод, раздяла на родителите. Проблеми: Липса на разбиране и отчитане на рисковото поведение на родител-отчуждител. Липса на разбиране на проблема от страна на социалните служби.
- **Сдружение "SOS Детски селища България" - гр. София** в рамките на услугата „Център за настаняване от семеен тип” /ЦНСТ/ реализира програмата „Начало на самостоятелен живот” като оказва подкрепа на пълнолетните младежи завършили образование и напуснали услугата. Тя се изразява в консултиране и подкрепа на всеки един младеж за намиране на квартира, подходяща работа, както и финансиране чрез месечна парична помощ за определен период от време. Възпитателите от ЦНСТ поддържат регулярни контакти с напусналите младежи, като проследяват и подкрепят тяхното развитие и реализация. Младежите, желаещи да продължат образованието си, са подкрепени чрез: подкрепа при кандидатстване, включване в курсове; заплащане на такси, учебници, учебни пособия; издръжка на месец. Младежите имат възможност да бъдат безвъзмездно финансово подпомогнати и чрез проект ”Стъпки към самостоятелност” на SOS Детски селища България, с цел по-успешна реализация. Финансират се малки проекти на младежи, напуснали услугата. Чрез реализирането на своите проекти младежите придобиват умения за планиране и самостоятелност, подобряват се условията за живот и възможностите за развитие. За друга услуга - „Център за обществена подкрепа” в гр. София, сдружение „SOS Детски селища България” за 2011 г. е номинирано с почетен приз на Софийски университет за „Най-добра базова организация” за обучение на студенти през годината.
- **Фондация "Надежда за малките" - гр. София** предлага алтернативна социална услуга на ДМСГД - „Център за настаняване от семеен тип” /ЦНСТ/ за бебета и малки деца в риск от изоставяне. Целта е да се избегне институционалната грижа за деца от 0 до 3 годишна възраст. Услугата предоставя временна грижа за малките деца, докато отделите за закрила на детето определят последващото им настаняване в семейна среда – връщане в биологичното семейство, настаняване при роднини, близки, приемни родители или осиновители.
- **Фондация "Изкуството и детето" - гр. София** предоставя услугата „Мобилен център за работа с деца”. Целта на организацията е да открива, подпомага и развива таланта на децата в областта на изкуството и културата. Чрез проектна дейност, с участието на децата и за децата, са създадени хартиени модели от пластични кукли. Проектът е свързан с изработка и издаване на книжки-помагала, съобразени с програмите за работа с деца, с възрастта и интересите на децата. Като резултат от проекта са издадени 5 различни книжки-помагала за изработване на образи на кукли и модели от хартия, които фондацията подари на посочени от ДАЗД домове за деца в гр. София. Книжките са представени в специализираните институции, като са проведени общи занимания по рисуване и игра с всички деца.
- **Дружество за религиозна и обществена подкрепа на лишените от свобода - гр. София** предоставя чрез проектна дейност в рамките на услугата „Център за

обществена подкрепа” на територията и в партньорство с община Враца работа с деца в конфликт със закона в две основни направления: 1. Превенция от девиация и ранна криминализация на деца на възраст от 8 до 14 години и 2. Корективни мерки и консултиране на деца с девиантно и делинквентно поведение и техните семейства, включваща: индивидуално консултиране, менторска програма, фамилни конференции, конференции лице в лице и групи за взаимопомощ на родители на деца с девиантно и делинквентно поведение /деца на възраст 8-18 г./. Всички дейности от услугата се основават на принципите на възстановителното правосъдие, прилагано при деца и младежи. Услугата включва и работа с деца и семейства, съобразно ЗБППМН, чл.13, т.9 и т.10.

- **Сдружение "Дете и пространство" - гр. София** предоставя иновативна, интегрирана здравно-социална услуга „Детски кът за развитие – Център за психологическа подкрепа за деца и семейства”, насочена към деца с проблеми в психичното развитие и техните семейства. Услугата се предоставя от мултидисциплинарен екип, специалисти в областта на детската психиатрия и психология, клиничната социална работа, социалната рехабилитация и интеграция на деца и юноши с психични проблеми. Нейни потребители са деца и родители от общността и деца, отглеждани в специализирани институции.
- **Фондация "Стъпка за България" - гр. София** - услугата „Мобилен център за работа с деца” обхваща лишени от родителска грижа на възраст от 14 до 18 г. по специализирана програма „Стъпки в бъдещето!”. Целта на програмата е да подпомогне децата в професионалното им ориентиране и в развитието на способностите им за самостоятелен живот. Тя се предлага на деца от домовете за деца в София, Пловдив, Габрово и Берковица. Програмата „Стъпки в бъдещето!” включва 4 курса, всеки от които с продължителност от 5-6 седмици, както и ежемесечни срещи с професионалисти и допълнителни целеви събития.
- **Сдружение "О. А. Милосърдие" - гр. София** предоставя услугата „Мобилен център за работа с деца” в 10 бр. ДМСГД в страната /Варна, Русе, Плевен, Шумен, Враца, Бургас, Златица, с. Бузовград, Пловдив/ и 1бр. ДДУИ /с. Петрово/. С финансиране от международни дарителски организации, сдружението успешно работи с децата от домовете по програмата „Внучето на баба”.
- **Фондация "Здраве и социално развитие" - гр. София** в рамките на услугата „Здравно-социален център” успешно предоставя в кв. Факултета, гр. София иновативни интегрирани услуги в общността за деца и семейства от ромския етнос.
- **Фондация "Звезда на надеждата" - гр. София** предоставя услугата „Мобилен детски център за социална интеграция на деца в неравностойно положение” в ДДЛРГ гр. Враца, ЦНСТ гр. Роман, ПУ с. Долно Драглище, ПУ гр. Гоце Делчев, СУЩ гр. София и в с. Струмяни. Дейностите са насочени към подобряване здравния статус на децата в неравностойно положение, обучителни програми свързани с половата култура и възпитание, спазване на лична и обща хигиена, превенция на асоциални прояви, изграждане на социални умения и подготовка за самостоятелен живот на напускащите социалните институции. Организацията провежда и летни лагери с деца в неравностойно положение.
- **Сдружение "Институт по социални дейности и практики" - гр. София** в рамките на проекта „Семейство за всяко дете” и в партньорство със сдружение „Дете и пространство” са изготвили три специализирани оценки - индивидуална, здравна и оценка на родителския капацитет на общо 98 деца и техните родители от ДМСГД гр. Шумен, чрез Комплекса за социални услуги за деца и семейства /КСУДС/ в гр. Шумен, като са предложили актуализиране на плановете за действие на ОЗД за всяко дете.

Практиката на ранно идентифициране на рисковите за изоставяне млади майки е пилотирана от ИСДП още в периода 2006-2008 г. чрез дейността на екипа на КСУДС гр. Пазарджик и изведена като добра практика от страна на ДАЗД. Създадената

процедура за координация и партньорство за предотвратяване постъпването на деца в институции в гр. Пазарджик и гр. Шумен изгради ефективен механизъм за взаимодействие и координация между партньорите.

Подобрена е практиката за щадящо изслушване на деца жертви и/или свидетели на насилие, като за 2011 г. е отчетено 40% завишаване на случаите, при които са ползвани специализираните помещения „Синя стая” в София, Шумен и Пазарджик.

От разкриването на социалните услуги в Комплекса за социални услуги за деца и семейства в гр. Шумен и гр. Пазарджик и Центъра за обществена подкрепа /ЦОП/ в гр. София, сдружение ИСДП успешно развива груповата работа с деца и родители. Организацията има успешно развита корекционна програма за работа с деца и младежи – правонарушители. Разработени са много развиващи програми за деца, които отговарят на нуждите на целевите групи в населените места. Сдружение ИСДП има множество добри практики и в работата по случаи, както и в работата по приемна грижа. Проблем: Не е организиран процеса на взаимодействие на кандидат осиновители и приемни родители.

- **Агенция за социално развитие "Вижън" - гр. Варна** предоставя иновативна услуга „Социален асистент на деца, учещи в общообразователни училища и детски градини”. Услугата е насочена към деца с увреждания в помощ на успешното им интегриране в масов тип учебни заведения. Услугата е в подкрепа на Националната стратегия „Визия за деинституционализацията на децата в Република България” и има добър интеграционен ефект.
- **Фондация "Карин дом" - гр. Варна** чрез проектна дейност е разработила модел на семейно-ориентиран подход при ранната интервенция на деца със специални нужди. Опитът на фондацията в предоставянето на услугата „Ранна интервенция” от изминалата година показва, че услугите са необходими, навременни и предотвратяват изоставянето на деца с увреждания в институции. Основният проблем е свързан с устойчивостта на услугата след приключването на проекта. Необходимо е разписване на държавни стандарти, методика за предоставяне на услугата „Ранна интервенция” и финансирането ѝ като държавно-делегирана дейност. На 29 март 2012 г. с проекта „Ранна интервенция за предотвратяване изоставянето на деца с увреждания”, фондация „Карин дом” печели наградата „Проект на годината 2011” на фондация „Лале” за принос на неправителствените организации в услугите в социалната сфера.
- **Фондация "SOS - семейства в риск" - гр. Варна** успешно реализира в гр. Варна със собствени средства услугите „Център за социална рехабилитация и интеграция” и „Кризисен център” за деца и лица, жертви на насилие и трафик. Предвид предмета на дейност и предоставяните услуги, организацията си сътрудничи с полиция и съд. На базата на сключен Меморандум за сътрудничество между Варненски районен съд и фондация "SOS - семейства в риск" организацията присъства като наблюдател чрез свои представители в съдебни заседания при разглеждане на дела по Закона за защита от домашното насилие /ЗЗДН/. В някои от тези дела децата са консултирани като страна, а в други се разглежда исканата мярка по ЗЗДН „временно определяне на местоживеенето на детето при пострадалия родител или родителя, който не е извършил насилие”. Наблюденията се отразяват в разработен регистрационен формуляр, като обобщената обратна връзка се представя на ежегодна провеждана кръгла маса по проблемите на прилагане на ЗЗДН. Фондация "SOS - семейства в риск" развива на доброволен принцип и превантивни програми по проблемите на насилието и трафика на хора сред ученици от варненските училища.
- **Сдружение "Школа по изкуствата за деца и младежи в неравностойно положение "Дедал" - гр. Варна** предоставя услугата „Социален център по изкуствата за деца и младежи в неравностойно положение”. Целта на организацията е да открива,

подпомага и развива таланта на децата в областта на изкуството и културата. Чрез проектна дейност Школа по изкуствата за деца и младежи в неравностойно положение "Дедал" успешно провежда с деца в неравностойно положение школи по изобразително изкуство, дигитални технологии /фотография, видео, анимация и графичен дизайн/ и ударни инструменти. Децата са обучавани в художествено ателие и на пленери от професионални художници, фотографи и музиканти. Провеждат се публични събития – изложби, на които се представят творбите на ползвателите на услугата. Цялостната дейност на сдружението е пример за добра практика, която може да бъде заимствана от работещите с деца в областта на изкуството.

- **Сдружение "ОКСАБ-2006" - гр. Горна Оряховица** предоставя услугата „Мобилен център за работа с деца, лишени от родителска грижа” в ДДЛРГ „Пеньо и Мария Велкови”- гр. Велико Търново и 2 бр. Центрове за настаняване от семеен тип в гр. Велико Търново, в ДДЛРГ „Христо Смирненски” – с. Балван и Кризисен център – с. Балван, в ДДЛРГ – гр. Стражица и ДДЛРГ „Христо Райков” – гр. Габрово, в Дневен център за деца с увреждания – гр. Горна Оряховица. С услугата се цели да се подобри комуникативността на децата, лишени от родителска грижа и уменията им за общуване, да се намалят проявите на агресивно поведение сред тях, да се развият уменията и талантите им, да се ориентират професионално и др. Чрез проектна дейност организацията успешно работи по превенция на социалното изключване на младежи, напускащи социалните институции. Децата са включвани в професионално – квалификационни курсове и платени летни стажове, където реално усвояват трудови умения и навици. Създадена е Учебно-тренировъчна фирма в ДДЛРГ „Пеньо и Мария Велкови”- гр. Велико Търново. Сдружението успешно реализира менторска програма за децата от социалните институции, както и стипендиантска програма за младежи, напуснали институции и продължили образованието си във ВУЗ.
- **Фондация "Международна социална служба - България" - гр. Велико Търново** чрез проектна дейност предоставя и развива услугата „Приемна грижа” във всичките и етапи. Създадени са областни центрове по приемна грижа. В рамките на услугата „Център за обществена подкрепа” /ЦОП/ фондацията успешно предоставя услуги в Център „Спешен прием” /ЦСП/. Проблеми: Като основен проблем, свързан с развитието и дейността на услугата е липсата на отделен финансов стандарт за ЦСП, следствие на което 35% от издръжката на ЦОП отива за функционирането на ЦСП. Фондация "Международна социална служба - България" е единствената организация, която предоставя социална и правна подкрепа и консултации по индивидуални случаи с международен елемент.
- **Сдружение "Център отворена врата" - гр. Плевен** със собствени средства и чрез проектна дейност успешно предоставя услугата „Център за социална рехабилитация и интеграция за жени и деца, преживели насилие”. През 2011 г. сдружението създава мобилни екипи за прилагане на кризисна интервенция по малките населени места на област Плевен. В рамките на проект на организацията са създадени 4 междуинституционални екипа в градовете с Районни съдилища в областта и обучени за ефективно прилагане на ЗЗДН. Проблеми: Недостиг на социални услуги за деца, жертви на насилие, като този проблем е особено актуален за по-малките населени места. Неадекватна оценка на риска от насилие, вследствие на което се омаловажава ситуацията. Липсват и услуги за консултиране и подкрепа на жертви на насилие и трафик, които нямат потребност от настаняване, а от психологическа, правна и социална подкрепа.
- **Русенска католическа организация "Каритас" - гр. Русе** пилотира специфична услуга в рамките на „Център за обществена подкрепа” /ЦОП/ по програма, разработена от Каритас Русе, за деца с наложена възпитателна мярка по ЗБППМН – включване на детето в програми за преодоляване отклоненията в поведението. През

2011 година услугата са ползвали 6 момчета, насочени със заявка по определена програма от МКБППМН – Русе, разписана като мярка от Закона. За всяко момче е разработена индивидуална програма, съгласувана с представителите на Комисията. Две от момчетата приключват всички възпитателни дела, като едното от тях става доброволец в Каритас Русе и помага на четвъртокласник да се научи да чете, а другото по собствено желание продължава психологическите си консултации в Центъра. Освен мерките по ЗИНЗС и ЗБППМН за програми за обществено въздействие/преодоляване на отклонението в поведението, ЦОП предлага и съдържание на мерките, свързани с полагане от детето на труд в полза на обществото, чрез задължаване на детето да участва в благотворителни кампании, свързани с раздаване на дрехи на други деца, опаковане и раздаване на коледни подаръци, четене на книжка на по-малки деца и др. Проблем: Нужно е обвързване на тази успешна практика с нормативни документи и политики на местно и национално ниво, за да може тя в бъдеще да се доразвие и разшири. За работата по случаи на деца в конфликт със закона е необходимо сътрудничество с ДСП, МВР - звено „Пробация”, Съд и прокуратура.

Каритас Русе има намерение да развие услугата на областно ниво, чрез мобилни екипи.

- **Сдружение "Свят без граници" - гр. Стара Загора**, чрез проектна дейност е разработило модел на иновативна достъпна услуга „Социален център”, базирана в общността, за маргинализирани семейства и техните деца. С услугата се цели ранна интервенция за превенция на отпадането от училище и пълноценна образователна интеграция на деца от ромски етнически произход в най-ранна детска възраст между 3 и 5 години. В общността е създадена лесно достъпна и уютна база за интерактивно обучение за децата от махалата, които не са посещавали ясла или детска градина. Чрез подходящи дейности се работи за адекватно включване на децата и техните родители с оглед максимална социална вградимост, основана на метода учене чрез правене. Апробиран е нов модел на работа POL /Popular Opinion Leader/, чрез който в образователни групи с разработена методика се промотират положителни образователни модели, като наученото се мултиплицира вътре в общността в приятелски, семеен кръг. Организиран са различни мероприятия в и извън махалата за наваксване на социалната изолация – посещение на кино, ледени пързалки, молове, полиция и пожарна, библиотека, общуване с други деца, разходки, участие в празниците на града и др. Работата с родителите е насочена към подкрепа за вземане на адекватни решения за децата им, както и научаване да се грижат не само за физическите нужди на децата, но и за емоционално - психологическите им потребности като нужда от внимание и добро родителство. Резултати: Децата наваксват със знанията и уменията си, като всички деца, с които е работено постъпват в детска градина. Родителите са мотивирани да си търсят работа и да повишават уменията си, за да осигурят по-добри възможности за децата си.
- **Сдружение "Асоциация Ес-О-Ес жени и деца преживели насилие" - гр. Нови пазар** в рамките на услугата „Център за обществена подкрепа” в гр. Нови пазар работи успешно с деца с наднормено тегло, както и с ученици в начална степен за попълване на образователни дефицити. По предписание на личните лекари през 2011 г. е работено с 35 деца с наднормено тегло, разделени в 5 групи, два пъти седмично. За всяко дете личните лекари са представили информация за степента на наднорменото тегло и затлъстяване, както и придружаващи заболявания и отклонения в жизнените показатели. Част от тези деца са със синдром на Даун, епилепсия, ДЦП и диабет. Разработена е програма за индивидуална и групово работа – „Аз ще успея”. Основна цел на програмата е изграждане на трайни двигателни и хранителни навици и корекция на наднорменото тегло. Програмата включва: диагностика на причините за наднорменото тегло; спортен режим; индивидуален хранителен режим; игри на открито и походи сред природата. Организацията предвижда поетапно да бъдат обхванати всички деца с наднормено тегло в общината.

Основни изводи и препоръки

Ежегодно в Държавната агенция за закрила на детето се отчита нарастване в броя на новолицензирани доставчици на социални услуги, както и на утвърдени доставчици, които подновяват лицензите си. Налице е развиваща се мрежа от социални услуги, насочени към подпомагане на децата в риск и техните семейства, която за отчетния период е показала 71 % работна ефективност.

През отчетния период освен утвърдени услуги, регламентирани в чл. 36 на ППЗСП, доставчиците са предоставяли иновативни специализирани или интегрирани услуги, като са приложили нови програми, механизми и дейности, целящи ефективна превенция и подкрепа за децата от рисковите групи. Постигната е работа в мултидисциплинарни екипи. Поддържана е Национална телефонна линия за деца за консултиране и подкрепа, като е отчетено 27 % увеличение на консултациите през 2012 спрямо календарната 2011. Необходимо е описаните в анализа добри практики в работата на доставчиците да бъдат популяризирани.

Като общ проблем свързан с качеството на предоставените услуги са изведени средствата предвидени за издръжка на едно дете в услугите, предоставяни като държавна делегирана дейност. Същите не са индексирани съобразно инфлацията и минималната работна заплата в страната. Разходите за развитие на дейностите в услугите прогресивно нарастват, за това все повече доставчици прибягват до установяване на трайни контакти с дарители и спонсори, кандидатства се по проекти. Ниското заплащане на труда на специалистите в услугите, финансирани от републиканския бюджет е посочено като причина за постоянно текучество при персонала в услугите, и трудности в мотивацията. Основно финансови са причините 41 % от доставчиците да не провеждат обучения на персонала, зает в услугите. Липсата на финансов ресурс отново е посочен като причина да не се провеждат поддържащи супервизии. Регулярни ежемесечни супервизии на екипите си са осигурили едва 31 % /30 броя/ от организациите, предоставили супервизия, докато само веднъж годишно са предоставили супервизия 13 % /13 броя/ от доставчиците. В тази връзка е необходима ревизия на финансовия стандарт за издръжка на услугите.

Наблюдава се неустойчивост на услугите за деца, стартирали по проекти, поради временния характер на изпълнението им, което е обвързано и с временния характер на финансирането им. Стартирали чрез проектна дейност услуги не получават финансиране от републиканския бюджет, макар да са включени в общински и областни стратегии за развитие на социални услуги. Необходимо е подкрепа за осигуряване устойчивост на услугите.

Положителен е ефектът, когато проектът подкрепя вече стартирала услуга. По този начин се осигуряват допълнителни обучения на екипа, провеждат се регулярно супервизии, клиентите получават повече възможности за ефективна работа с тях и допълнителна подкрепа.

Отчетена е нарастваща нужда от логопедична и психологична помощ за деца, както и недостиг на социални услуги за деца, жертви на насилие, като тези проблеми са особено актуални за по-малките общини. Това налага актуализиране на общински стратегии за развитие на социални услуги или осигуряване на подкрепа чрез мобилни услуги. Необходимо е организациите, работещи или желаещи да предоставят социални услуги за деца да отчетат нуждите в общността, като за това ще допринесе главно сътрудничеството им с отделите "Закрила на детето".

Съгласно утвърдена Методика за управление на случаи на дете в риск от ОЗД, дирекция „Социално подпомагане“ може да издава направления за ползване на социална услуга без непременно детето да става обект на закрила и да влиза в системата, т.е., без да се отваря случай в ОЗД. Достатъчно е при проучването и оценката на сигнала да са налице индикатори на състояние и поведение, което може да доведе до попадане в категорията „дете в риск“, ако не получи подкрепа навреме. Въпреки това, според доставчиците на социалната услуга ЦОП, отделите не прилагат възможностите, които дава тази Методика.

От практиката е изведена необходимостта случаи на деца в риск, при които има занижен родителски контрол и/или дисфункционална семейна среда, с елементи на

неглижиране, да могат да бъдат насочвани за ползване на дневни грижи в „Център за работа с деца на улицата” /ЦСРИ/, за да бъде предотвратено отпадането им от училище и въвличането им в дейности извън дома, които създават условия на риск от увреждане на физическото, психическото и социалното им развитие и са предпоставка за извършване на противообществени прояви и престъпления. Това предполага разширяване на целевите групи в тази услуга с оглед обхващане на деца, с които да се работи по първична и вторична превенция на неглижиране на потребностите им, отпадане от образователната система и попадането им на улицата. На база опита на доставчици на услугата „Център за работа с деца на улицата” /ЦРДУ/ е предложена промяна в методиката, както и в наименованието на услугата от ЦРДУ в „Център за превантивна работа с деца” /ЦПРД/ и съответно включване на ЦПРД в списъка на социалните услуги, които се предоставят в общността / чл.36, ал.2 на ППЗСП/.

Данните в анализа обаче не отразяват пълната картина на действащите в страната социални услуги за деца, предоставяни от лицензирани дружества и организации, тъй като отчитат дейността само на 65 % от доставчиците. За останалите 35 % липсва информация. Необходимо е предприемането на административни действия, визирани в чл. 42а, ал. 3 от ППЗЗД за прекратяване/отнемане на лицензите на непредоставилите отчетни карти доставчици.